

Occupants, occupés 1792-1815, Colloque de Bruxelles, 29 et 30 janvier 1968. Centre d'Histoire économique et sociale, Bruxelles 1969.

Op 29 en 30 januari 1968 had in het Centre d'Histoire écono-

mique et sociale van de U.L.B. te Brussel het colloquium "Occupants, occupés 1792-1815" plaats. In 1969 verschenen de "actes" van dit colloquium. De bijeenkomst was een initiatief van professor R. Devleeshouwer die vooral bekendheid verwierf met zijn boek "L'arrondissement du Brabant sous l'occupation française 1794-1795. Aspects administratifs et économiques", Brussel 1964. Het opzet van deze bijeenkomst, die de beste Franse en Westeuropese specialisten van de geschiedenis van de revolutie, het consulaat en het keizerrijk bij elkaar bracht, was te komen tot een objectieve vergelijking van het gedrag en de reacties van de bezetters en de bezetten in de diverse gebieden die door Frankrijk werden veroverd. Een klaar en duidelijk beeld ontbrak vooralsnog; immers veelal is de geschiedschrijving over deze periode te weinig objectief: Franse historici leggen doorgaans de nadruk op het feit dat de Franse legerbenden talrijke volkeren in contact met moderne ideeën en instellingen brachten terwijl autochtone geleerden wijzen op het slecht gedrag van de Franse troepen, de plunderingen en opeisingen en het gemis aan vrijheid die de bezetting met zich meebracht.

Over het algemeen voldeed het colloquium aan de verwachtingen hoewel er natuurlijk veel naast elkaar gepraat werd, zoals dat bij geleerde bijeenkomsten gebruikelijk is. Alle bijdragen zijn bovendien niet van gelijke waarde en niet iedereen liet zich evenzeer inspireren door de vooraf vastgestelde vragenlijst.

Laten we ons hier beperken tot enkele referaten die voor ons zeer belangrijk zijn. Prof. Godechot toonde overtuigend aan dat de Franse bezettingspolitiek duidelijk verschilde volgens het regime dat in Frankrijk aan de macht was. Ook wees hij op het grote verschil in mentaliteit tussen de periode 1792-1793 toen de Fransen een propagandaoorlog voerden en vooral hun ideeën wilden uitdragen en vanaf 1794 toen ze gebieden wilden veroveren om in te lijven. Belangrijk ook is dat de "pays ennemis" duidelijk slechter behandeld werden dan de "pays amis".

In zijn referaat trachtte professor R. Devleeshouwer de toestand in de voormalige Oostenrijkse Nederlanden te schetsen. Het grootste gedeelte van zijn uiteenzetting behandelde de periode 1792-1793 en 1794-1798. Aan het Consulaat, het keizerrijk en de gebeurtenissen van 1813-1814 zijn slechts enkele bladzijden gewijd. Vooraf trekt hij van leer tegen de vroegere Belgische geschiedschrijving over de Franse tijd die veelal niet zo objectief was. Soms overdrijft R. Devleeshouwer toch, o.a. wanneer hij beweert dat de Boerenkrijg (La Guerre des Paysans) te uitsluitend verklaard wordt door taaloorzaken (m.a.w. het verzet van Vlaamse boeren tegen verfransing). Misschien is het waar dat vroeger dergelijke theorieën opgeld maakten,

ze behoren reeds lang tot het verleden. Zie o.a. Th. Van De Beeck en J. Grauwels, *De Boerenkrijg in het departement van de Nedermaas*, Leuven 1961.

Over het taalaspect heerste er trouwens een zekere verwarring op de bijeenkomst. Vooral Franse deelnemers bleken geïnteresseerd te wezen maar begrepen er de ware toedracht niet van. Laten we duidelijk stellen dat de Fransen wel degelijk een verfransingspolitiek hebben nagestreefd en de verfransing van Vlaanderen en Brussel hierdoor erg in de hand werd gewerkt. In deze periode situeert zich de "take off" van de verfransing. Hier moeten we het oordeel van M. Deneckere (1) enigszins nuanceren : tijdens het Oostenrijks regime was de verfransing slechts oppervlakkig en gebeurde onbewust. Het Frans werd nog niet courant gebruikt in Vlaanderen en Brabant in ieder geval nog niet in kringen van juristen, wethouders, kooplui en lagere adel. Deze kringen zullen verfransen tijdens de periode 1794-1814. Zoals een deelnemer het opmerkte was dit weer een van de contradicties van de Franse politiek. Normaal moest de volkstaal nu meer kansen krijgen. Dit was ook het idee van de Vlaamse democraten en Jacobijnen van het eerste uur (waaronder vooral J. Verlooy). Keren we terug naar het betoog van R. Devleeshouwer dat we over het algemeen goed kunnen volgen. Hier en daar zouden we toch een ander accent geplaatst hebben. Een voorbeeld : hij onderschat de progressieve tendensen in het nederlandsprekende landsgedeelte tijdens de Brabantse Omwenteling en gedurende de periode 1792-1793 en vergeet melding te maken van de talrijke onvervalste Jacobijnse clubs (deze van Oostende, Brugge, Gent, Antwerpen en nog andere). De democratische minderheid was er zeer actief. Ook een gedeelte van de clerus was beïnvloed door nieuwe ideeën (o.a. door Van Espen). Dit zal het hoog aantal verklaren die tijdens de bezetting de diverse eden aflegden (2). R. Devleeshouwer onderschat ook de Brabantse Omwenteling (1789-1790) die hij uitsluitend als een reactionaire opstand ziet.

Dit doet Mevrouw J. Bayer-Lothe ook wanneer ze de Brabantse Omwenteling met de Luikse vergelijkt. Het interessante van haar uiteenzetting is dat ze zich niet beperkte tot een synthese van de bestaande literatuur, maar ook de bronnen raadpleegde. Ze brengt ons een uiterst rijke en samenhangende evocatie van het prinsbisdom Luik van 1792 tot 1795. Zeer sterk belicht ze het verschil tussen de 1ste Franse tussenkomst (1792-1793) en de tweede (1794) waarin

(1) M. DENECKERE, *Histoire de la langue française dans les Flandres (1777-1823)*, Gand 1954.

(2) Een verklaring van Prof. L. Preneel (Leuven).

Luik als een veroverd gebied werd behandeld. Dit ontgoochelde het grootste gedeelte van de bevolking en lokte kritiek en tegenstand uit.

Luik stelde zich progressiever op dan de Oostenrijkse Nederlanden en koos in 1793 voor de aanhechting bij Frankrijk. In de Oostenrijkse Nederlanden deden dit alléén de fransgezinde Jacobijnen en aanverwante strekkingen. Dit laatste is echter geen bewijs dat de Oostenrijkse Nederlanden zuiver reactionair zouden hebben gereageerd. De meeste inwoners dachten dat ze als zelfstandige staat konden bestaan (cfr. de Brabantse Omwenteling). Dit was trouwens door de Fransen beloofd geworden. Luik had alléén de keus tussen Frankrijk en een bloedige en harde restauratie.

Hebben we het nu even over de debatten en besluiten.

Eén van de essentieelste conclusies van het colloquium is wel deze : het is niet omdat de Franse legerbenden vijandig onthaald werden dat de autochtone bevolking zich daarom tegen de idealen van de revolutie of tegen de democratie keerde. Het bewijst m.i. niets over het feit of deze volkeren al dan niet bereid waren democratische hervormingen door te voeren. Frappant is het voorbeeld van Luik waar gedurende de jaren 1787-1794 een zeer sterke progressieve stroming aanwezig was die opteerde voor nieuwe instellingen. Dit was duidelijk gebleken tijdens de Luikse Omwenteling van 1789-1790 en tijdens de 1ste Franse Inval. Maar toen de Fransen in 1794-1795 Luik als een bezet gebied behandelden was de ontgoocheling zeer groot en boden de Luikenaars weerstand. De Franse soldaten gedroegen zich meestal niet zo correct en de talrijke plunderingen en opeisingen maakten hen niet populair. Het ergste was wel dat ze hun eigen principes niet konden waar maken. In het begin van de Franse overheersing (1794-1797) hadden de volksmassa's het overal duidelijk slechter dan onder het Ancien Régime. Dit was trouwens ook in Frankrijk het geval waar er ook verzet was en opstanden uitbraken omwille van de devaluatie van de assignaten, de conscriptie, de verslechtering van de levensstandaard en de maatregelen in verband met kerk en godsdienst.

Ook nationale elementen speelden een rol. Vele bezette landen zagen in de Fransen niet zozeer de aanbrengers van nieuwe ideeën dan wel vreemde veroveraars van hun territorium. Toch is het duidelijk dat sommige volkeren (waaronder de Oostenrijkse Nederlanden en Luik) het best konden stellen als Franse onderdanen wanneer er rust en orde heersten en de economie bloeide.

Ik geloof dat we de conclusies van de referaten en de debatten het best kunnen samenvatten met de woorden van Professor Godechot "La liberté ne s'apporte pas à la pointe des baionnettes". In

zijn zeer goede conclusies gewaagt professor Devleeshouwer over "cette sorte d'accélération qui a été imposée à l'Europe". De vraag die ik me stel en die echt een nieuw internationaal colloquium zou wettigen is wel deze : in hoeverre hebben de Franse veroveringen gezorgd voor een versnelling van de groei naar een moderne wereld toe ? Was het onmiddellijke gevolg niet eerder -en dit bleef in de long run ook doorwegen- een versteviging van de restauratie en het smoren van de democratische gedachten die overal welig tierden en die vanaf 1794 nergens een kans meer kregen. Dat is misschien de meest fundamentele kritiek die op dit overigens buitengewoon interessant congres, waarvoor we de inrichters niet genoeg kunnen feliciteren, kunnen uitbrengen : er werd te weinig rekening gehouden met de eigen progressieve kernen in de door de Fransen bezette gebieden die juist omwille van deze bezetting geen kans meer kregen. Men zag de nieuwe ideeën te uitsluitend als een exclusief exportprodukt van Frankrijk.

Y. VAN DEN BERGHE.
Aangesteld navorser N.F.W.O.